

ФОРМИ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ НА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТАХ У МУЗИЧНИХ ШКОЛАХ

У статті розглядаються важливі аспекти організації колективного музикування на ударних інструментах у музичних школах. Проаналізовано різні форми колективного музикування, які використовуються для створення навчальних музичних колективів. Розкриваються важливі аспекти репетиційних методик і педагогічних стратегій, спрямованих на розвиток музичних навичок і соціальних умінь учасників. Окрема увага приділяється вибору репертуару, техніці гри на ударних інструментах, координації музикантів у колективі, взаємодії викладачів і учнів, розвитку слухових навичок і артистизму. Виявлено позитивний вплив колективного музикування на інтелектуальний і психоемоційний розвиток учасників. Пропонуються нові ідеї, що сприятимуть удосконаленню науково-методичних підходів до організації колективного музикування на ударних інструментах.

Ключові слова: колективне музикування; ударні інструменти; спеціальна музична освіта; музичне освітнє середовище; форми колективного музикування.

Постановка проблеми. У сучасному музично-освітньому середовищі однією з ключових складників розвитку молодих музикантів є колективне музикування. Однак, коли йдеться про навчання гри на ударних інструментах у музичних школах, виникає низка складних питань, пов'язаних із вибором ефективних форм навчання та розвитку учнів. Найпершою проблемою є визначення оптимальних форм колективного музикування. Ударні інструменти (ударні установки та перкусійні інструменти) вимагають специфічного підходу до викладання та спеціалізованого обладнання, що може вплинути на вибір організаційно-дидактичних форм. Другою ключовою проблемою є розробка ефективних методів і прийомів групового навчання учнів координації та техніці гри на ударних інструментах. Кожен музикант має зробити свій внесок у колективну гру, і тут виникає необхідність у створенні оптимальних умов для індивідуального та колективного розвитку. Третьою важливою проблемою є взаємодія викладачів і учнів у

процесі колективного музикування, а також розвиток соціальних і комунікативних навичок учасників колективу. Отже, окреслені проблеми вимагають системного аналізу та розробки ефективних педагогічних і науково-методичних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методику навчання гри на різних ударних інструментах розробили Д. Агостіні, О. Андрєєва, К. Бейлі, Я. Жилинський, Х. Закиян, В. Конаков, К. Купинський, Р. Летем, Н. Мултанова, В. Осадчук, А. Рало, В. Сковер, Дж. Тизар, С. Фінк, В. Штейман та ін. (детальний огляд історії її становлення див. у статті А. Рало (2020)); репертуар для ансамблевого музикування запропонували В. Гришин, Н. Зівкович, В. Знаменський, К. Еппайс, О. Кміть, Ж. Металіді, М. Пекарський та ін. (Гончарик & Місько, 2007), а також його знаходимо в інтернет-ресурсах (*MusicaNeo*); окремі питання методики навчання учнів мистецьких шкіл колективного музикування обґрунтували Г. Буртон (G. Burton), Н. Грант, Дж. Морелло (Дуднік, Хмиров, & Томасишин, 2022), Ван Чунцзе (2020) та ін.

Мета статті – проаналізувати сучасні форми колективного музикування та систематизувати нові прийоми гри на ударних інструментах.

Методи дослідження: аналіз наукової, науково-методичної та методичної літератури з метою вивчення стану дослідження порушеної наукової проблеми; узагальнення власного музично-педагогічного досвіду навчання сольної та колективної гри на ударних інструментах. Застосування теоретичних і емпіричних методів дало змогу отримати об'єктивну й досить повну картину щодо сучасних форм колективного музикування та нових прийомів гри на ударних інструментах.

Виклад основного матеріалу. Заняття колективним музикуванням є однією з перспективних організаційних форм музичної освіти, яка дає змогу розкрити творчі здібності кожного учня, виховати культуру виконання, почуття відповідальності, працьовитість, артистизм, любов до музики. Під терміном «колективне музикування» розуміємо музично-виконавську діяльність у колективі, яка дозволяє гранично задовольнити музичні інтереси та розкрити творчі можливості дітей.

Головними завданнями колективного музикування в музичній школі є: формування в учнів початкових навичок, знань, умінь інструментального колективного музикування, розвитку музично-виконавських навичок та індивідуальних якостей кожного з учасників; заохочення до творчої самореалізації, публічних виступів; мотивування до подальшого навчання, залучення учнів до колективного музикування в різних за складом інструментальних ансамблях / оркестрах; ознайомлення і вивчення різноманітних зразків інструментальної музики, творів українських і зарубіжних композиторів; виховання в учнів інтересу до музичного мистецтва; виховання відповідальності за спільний результат виконання; формування навичок самостійної роботи над ансамблевими / оркестровими партіями; узгодження та координації власних виконавських дій з іншими учасниками колективу для досягнення спільного результату; ансамблевого / оркестрового виконавства, артистизму, сценічної майстерності, психологічного налаштування та здатності керувати власним настроєм під час публічного виступу.

Повний цикл навчання юного музиканта охоплює три етапи. Всім відомі особливості цих вікових категорій як фізіологічні, так і психологічні (Сергеєнкова, Столярчук, Коханова & Пасека, 2021). Залучення дітей до музики з ранніх років сприяє розкриттю в них різноманітних талантів і не лише музичних. Хоча в цьому віці ще рано говорити про конкретні дарування і їхню унікальність, головне – надати можливість творити. І для цього створюється предметно-розвивальне середовище, щоб у подальшому накопичити досвід художньо-творчої діяльності в різних її видах.

Для створення творчої атмосфери, розвитку дитини на допомогу приходять заняття «орфіки». В основі творчого методу Карла Орфа – імпровізація, вільне музикування дітей у поєднанні з елементами пластики, хореографії, театру. На думку знаного педагога, незважаючи на професію дитини в майбутньому, провідним завданням педагогів є розвиток у кожній особистості творчості, творчого мислення. Бажання і вміння творити проявляться в будь-якій сфері діяльності людини (Медвідь, 2021). Мудрість творчості полягає в тому, що не треба «квапити» почуття думкою, потрібно довіритися несвідомим емоціям дитини.

Поступово накопичуючи враження, музично-слухові уявлення, вона раптом розквітає у своїх творчих проявах.

Середній шкільний вік: головним для учнів стає спілкування з однолітками в рамках навчальної, організаційної та художньої діяльності. На цьому етапі навчання доцільно проводити цілеспрямовану роботу з розвитку інтелекту та здатності до аналітичного мислення учнів, розширення їх ерудиції та кругозору, виховання вольових рис характеру й артистичності.

Старший шкільний вік – найважливіший, оскільки старшокласник обирає професію, референтні групи людей і сам спосіб життя, до чого його зобов'язує життєва ситуація. Основного значення набуває ціннісно-орієнтована активність. Характер партнерських відносин між учителем і старшокласником якісно змінюється. Учень стає соратником, молодшим колегою педагога, який бачить у ньому творчу індивідуальність, яка поступово формується і розвивається.

Спільне музикування (гра в оркестрі, в ансамблі, спів у хорі, вокальному колективі) насамперед приносить дітям емоційне задоволення. На уроках панує атмосфера захопленості, часом натхнення, емоційна сфера учнів збагачується через постійне спілкування з музикою. Колективне музикування допомагає в подоланні багатьох негативних психологічних і особистісних комплексів, навчає етики поведінки і соціальних відносин, позитивного спілкування, підвищує самооцінку. Проте навіть у колективних видах творчості людина творить індивідуально, адже вносить те нове, що народилося в результаті власного інтуїтивного осяяння. Таким чином, навіть колективна творчість підкоряється індивідуальним законам.

Розглянемо особливості колективного музикування на ударних інструментах. Ударні інструменти – найдавніша та найбільш чисельна група серед усіх музичних інструментів. Їх ще позначають терміном «перкусія» (від лат. «percussio» – ударяти, вистукувати). Вони з'явилися першими в історії людства. Свою назву «ударні» музичні інструменти отримали через спосіб видобування звуку шляхом ударяння безпосередньо руками або спеціальними пристосуваннями (молоточками, паличками, коло-тушками тощо). Вони не лише задають ритм, але й створюють

музику. Тембр звучання ударного інструменту визначається сукупністю факторів: способом удару; формою тіла, що звучить; матеріалом, із якого виготовлено інструмент. Гучність звуку інструменту залежить від його розміру, сили удару або амплітуди коливання тіла, який звучить.

Велика кількість різних видів ударних інструментів спричинила необхідність їхньої класифікації (Ван Чунцзе, 2020). Залежно від висоти звуку ударні інструменти бувають: інструменти з певною висотою звучання, які можна налаштувати на конкретні ноти звукового ряду (вібрафон, дзвіночки, литаври, ксилофон та ін.); інструменти з невизначеною висотою звучання, які неможливо налаштувати на певну висоту звуку (малий барабан, великий барабан, тарілки, бубон, трикутник тощо).

Відповідно до звукоутворення ударні інструменти поділяються на: мембранні, у яких джерелом звуку є натягнута шкіра, пластикова мембрана або перетинка (бубон, барабан, литаври, бонго, том-томи, ухол, баньгу, баніа та ін.); ідіофони, у яких джерелом звуку є весь інструмент (вібрафон, маримба, гонг, ксилофон, трикутник, бас чаймс, дзвіночки та ін.).

У різні часи в різних народів були абсолютно не схожі інструменти. До прикладу, спочатку звук на барабанах видобували руками, а потім – щітками округлої форми. У кожному столітті відбувався розвиток ударних інструментів. Так, у ХХ столітті з'являється ударна установка, схожа на сучасну. Американські музиканти сформували ударну установку і розвивали новий стиль гри, що базувався на колективній імпровізації, це – джаз. Із виникненням хай-хету в 1920-х роках ударна установка набула сучасного вигляду. Для останніх років характерна тенденція до залучення унікальних ударних інструментів різних національних культур.

У сучасних музичних колективах поп- та рок-музики зросла роль ударних інструментів, розширився склад, удосконалились їхні можливості. Сучасні естрадні оркестри виконують твори в різних стилях, де барабани служать ритмічним каскадом. Виконавець має володіти прийомами та навичкам гри на різних ударних інструментах, застосовувати набуті під час навчання навички виконання в різних музичних стилях. Окрім традиційних ударних інструментів (великий барабан, малий барабан, тарілки,

ударна установка), в оркестрі постійно застосовуються інструменти «перкусії»: конги, бонго, гуіро, джембе, кабаца, шейкер.

З'явилися нові прийоми гри з використанням сучасних засобів, зокрема двох великих барабанів, дабл-біту та багато іншого. Постійне експериментування зі звуком та застосування великої кількості том-томів, флор-тому, інструментів різних етнічних призначень (рото-томи, октобани, тарілки) дозволяє виконавцю грати як руками, так і ногами.

Новий еволюційний етап розвитку ударних інструментів привів до появи електронних ударних інструментів, які широко використовуються в різних колективах академічного та естрадного напрямів. Можливості музикантів розширюються, дають змогу миттєво змінювати тембр зі зміною стилю, наприклад, від хеві-метал до фолк-музики.

Ансамблева гра для учнів і викладачів у класі ударних інструментів є однією з провідних видів музичної діяльності, бо більшість інструментів ударної групи є оркестровими. Заняття ансамблевою грою на ударних інструментах можуть бути розмаїтими та різножанровими. Під час гри в колективі в дитини швидше формуються навички гри на різних музичних інструментах ударної групи, вміння використовувати різні прийоми та методики. На спільних репетиціях із викладачами учні швидше опановують ті чи інші прийоми звуковидобування, ознайомлюються з традиційними стилями різних країн і континентів.

Ансамблі ударних інструментів можна розділити за напрямками та стилями. У класичних ансамблях використовуються класичні інструменти, виконується класична музика та переважають традиційні прийоми гри. До класичних інструментів відносять ксилофон, малий барабан, великий барабан, тарілки, вібрафон, маримба, трикутник і багато інших. У класичному традиційному ансамблі виконуються твори, написані в перекладі для ударних інструментів класичного та сучасного спрямування. Такі ансамблі зазвичай супроводжуються фортепіано або за акомпанемент послуговується сама гра на ударних інструментах.

Сучасний ансамбль може виконувати популярну музику в перекладі для інструментів із застосуванням різного акомпанементу, де використовуються найсучасніші засоби музичного

вираження та технології, електронної музики і популярної акустичної. Це переважно гра на барабанах під музичний супровід. Першим таким колективом, який вивів ударні інструменти на популярний рівень, став голландський гурт «Safri Duo», їх мелодії звучать постійно і міксуються різними діджеями й музикантами. Безперечно, це явище можна вважати значним досягненням у сучасній музиці. Раніше в колективі домінували звуковисотні інструменти, які грали мелодичну лінію твору, а в сучасному ансамблі панує ритм (ритмічні малюнки), виконаний на мембранних інструментах без певної висоти під супровід електронної музики. Це стимулювало створення різних колективів такого спрямування та синтез елементів шоу.

На сході популярним ансамблем барабанів є гра на японських барабанах тайко. Вважається, що їх було завезено з Китаю або Кореї між III і IX століттями, а після IX століття вони виготовлялися місцевими майстрами, що й створило умови для виникнення унікального японського інструменту. Достовірно відомо, що одне з ранніх призначень тайко було військове. Крім військових і територіальних, тайко завжди використовувалися і в естетичних цілях. Зі зміцненням основних релігійних учень ця функція перейшла до служителів синто і буддизму, а тайко стали храмовими інструментами. Барабанщики виконують композиції тільки з дозволу вчителя і вчать їх виключно на слух. Традиційно нотний запис не ведеться і, більш того, заборонений.

До сучасних ансамблів можна віднести і твори сучасних композиторів, написані виключно для ансамблю певного складу, для певних інструментів. Музика сучасних авторів (Делікюз, Живковіч, Кейко-Абе, Мінору Мікі, Фінк та багато інших) передбачає виконання сучасними методами, застосування нетрадиційних прийомів та інструментів: гра руками на тих інструментах, де треба застосовувати палички; гра різними предметами, з яких можна видобувати звук (каструлі, пательні, тазики, двері, молотки, щітки і т. ін.) в поєднанні з класичними інструментами.

Маршова техніка є однією із найскладніших, адже гра на малому барабані як базовому інструменті ударної групи є основою серед всіх інструментів. У сучасному світі маршові ансамблі поєднуються з духовими оркестрами, а також із

класичним складом ударної групи для більшої мелодійності та синтезу різних звучань. В Україні існують безліч колективів, які використовують маршові барабани. Одним із популярних є ансамбль барабанщиць – ансамбль дівчат, які грають і водночас рухаються під ритм. Найбільш професійні колективи використовують різні маршові інструменти та прийоми гри на них.

STOMP – ще один різновид ансамблю, що походить із Брайтона, Англії, у якому використовується тіло та звичайні предмети для створення театрального виступу з використанням ритмів, акробатики та пантоміми. У такій незвичайній грі застосовується все, із чого можна вилучити звук. Неймовірна енергетика ритму, драйву гри учасників дійства перетворює кожного слухача в учасника події, яка відбувається на сцені.

Розглядаючи різні форми музикування, склади інструментів, їхню кількість, ми намагаємось поєднати та відокремити ансамблеву гру, поділити її на стилі. За наявності різних інструментів, ми використовуємо маршові, класичні, сучасні, латиноамериканські форми музикування. Відповідно до музичного твору та складу колективу інструменти можуть бути як акомпанувальними, так і сольними. Загалом навички гри в колективі навчають дитину бути членом команди. За такої гри вона відчуває себе частинкою колективної творчості, засвоює звуковий баланс, динаміку, метр, ритм, цілісність музичної форми, навчається володіти різними інструментами, а не одним, як в інших класах сольних інструментів мистецьких шкіл. Граючи в ансамблях, учень демонструє емоції, заглиблюється у багатий світ ударних інструментів, пізнає оригінальні прийоми гри, відтворює нові звуки, ритми.

Висновки. Отже, колективне музикування є важливим складником навчального процесу в музичних школах для учнів, які вивчають ударні інструменти. Воно сприяє розвитку музично-виконавських навичок і соціальних умінь, формуванню командного духу. Нами було розглянуто різноманітні форми колективного музикування, такі як: маршові, класичні, сучасні, латиноамериканські. Кожна з цих форм має свої особливості та переваги. Важливим аспектом успішного колективного музикування є сприяння спільній роботі та взаєморозумінню між учнями й учителями. Педагоги відіграють важливу роль у створенні сприятливого психоемоційного середовища в групі. Колективне

музикування на ударних інструментах може стати основою для вибору подальшої музично-професійної кар'єри учнів і допомагати їм реалізувати свій творчий потенціал. Розвиток колективного музикування в музичних школах сприятиме ефективному формуванню музичної культури учнів і вдосконаленню музичної освіти загалом.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в пошуку ефективних методів навчання колективного музикування, розробці інноваційних освітніх програм, у вивченні психологічних і соціальних аспектів колективного музикування та аналізі його впливу на академічну успішність учнів.

Список використаної літератури

- Ван Чунцзе. (2020). Музично-шумові інструменти в сучасній мистецькій освіті. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 3 (132), 190-197.
- Гончарик, О. П., Місько, І. В. (Уклад.). (2007). *Музичний інструмент. Ударні інструменти*: програма для музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання). Вінниця: ПП НОВА КНИГА.
- Дуднік, Є. І., Хмиров, С. І., Томасишин, М. М. (2022). *Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Ударні інструменти» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи*. Київ: Держ. НМЦ змісту культурно-мистецької освіти.
- Медвідь, Т. (2021). Творчий розвиток учнів у музично-педагогічній концепції Карла Орфа. В кн. *Естетика і етика педагогічної дії*: збірник наук. пр. (Вип. 23, с. 118-125). Полтава; Київ.
- Рало, А. А. (2020). Инновационные методы обучения, применяемые в классе ударных инструментов. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського = Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 2 (131), 14-22.
- Сергеєнкова, О. П., Столярчук, О. А., Коханова, О. П., Пасека, О. В. (2021). *Вікова психологія*: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури.
- Burton, G. *Technique*. Retrieved from <https://pdfcoffee.com/gary-burton-technique-5-pdf-free.html>.
- MusicaNeo*: веб-сайт. https://www.musicaneo.com/ru/sheetmusic/instrumentation/76_marimba/

Yevhen Dudnyk

FORMS OF COLLECTIVE MUSIC PLAYING ON PERCUSSION INSTRUMENTS IN MUSIC SCHOOLS

The article considers significant aspects of the organization of collective music-making on percussion instruments in music schools. Its purpose, tasks, and stages of learning are formulated according to age periodization. The author classifies percussion instruments, traces their evolution, and emphasizes new playing techniques that appeared as a result of the development of instruments and creative experimentation with sound. Different forms of collective music making are analyzed, such as march, classical, modern, and Latin American ones. It is emphasized that each of them has its own characteristics and advantages, but all of

them can be successfully used to create educational music groups in music (art) schools. Crucial aspects of rehearsal methods and pedagogical strategies aimed at developing the musical skills and social skills of percussion ensemble members are revealed. Particular attention is paid to the choice of repertoire, the technique of playing percussion instruments, the development of students' listening skills and artistry, the coordination of musicians in the team, the interaction of teachers and students, the role of teachers in creating a musical and educational environment and a favorable atmosphere in the ensemble. The positive impact of collective music-making on the intellectual and psycho-emotional development of students studying in the percussion class has been revealed. New ideas are proposed that will contribute to scientific and methodical approaches improvement into the organization of collective music-making on percussion instruments.

Keywords: collective music making; percussion instruments; special musical education; musical educational environment; forms of collective music making.

References

- Burton, G. *Technique*. Retrieved from <https://pdfcoffee.com/gary-burton-technique-5-pdf-free.html>
- Dudnik, Ye. I., Khmyrov, S. I., & Tomasyshyn, M. M. (2022). *Typova navchalna prohrama z navchalnoi dystsypliny «Udarni instrumenty» serednoho (bazovoho) pidrivnia pochatkovoï mystetskoi osvity z muzychnoho mystetstva pochatkovoho profesiinoho spriamuvannia, instrumentalni klasy [A typical educational program for the discipline "Percussion instruments" of the middle (basic) sub-level of primary art education in musical art of the primary vocational direction, instrumental classes]*. Kyiv: Derzh. NMTs zmistu kulturno-mystetskoi osvity [in Ukrainian].
- Honcharyk, O. P., & Misko, I. V. (Comps.). (2007). *Muzychnyi instrument. Udarni instrumenty [Music instrument. Percussion instruments]: prohrama dlia muzychnoi shkoly, muzychnoho viddilennia pochatkovoho spetsializovanoho mystetskoho navchalnogo zakladu (shkoly estetychnoho vykhovannia)*. Vinnytsia: PP NOVA KNYHA [in Ukrainian].
- Medvid, T. (2021). *Tvorchiy rozvytok uchniv u muzychno-pedahohichnii kontseptsii Karla Orfa [Creative development of students in the musical and pedagogical concept of K. Orff]*. In *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]: zbirnyk nauk. pr. (Is. 23, pp. 118-125)*. Poltava; Kyiv [in Ukrainian].
- MusicaNeo: veb-sait. Retrieved from https://www.musicaneo.com/ru/sheetmusic/instrumentation/76_marimba/
- Ralo, A. A. (2020). *Innovatsyonnye metody obucheniia, primeniaemye v klasse udarnykh instrumentov [Innovative teaching methods used in the class of percussion instruments]*. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho [Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky]*, 2 (131), 14-22 [in Ukrainian].
- Serhieienkova, O. P., Stoliarchuk, O. A., Kokhanova, O. P., & Pasiaka, O. V. (2021). *Vikova psykholohiia [Age psychology]: navch. posib.* Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Van Chuntsze. (2020). *Muzychno-shumovi instrumenty v suchasniï mystetskii osviti [Musical and noise instruments in modern art education]*. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho [Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky]*, 3 (132), 190-197 [in Ukrainian].

Одержано 31.08.2023 р.